

Pink power in Vlaanderen

HOLEBIPIONIERS IN DE KIJKER

Je kan trouwen met je lief van hetzelfde geslacht en samen kinderen op de wereld zetten, terwijl een antidiscriminatiewet je rechten beschermt en een gelijkkansenbeleid je welzijn bevordert. Toch is het nog geen dertig jaar geleden dat homoseksueel verkeer voor een meerderjarige met een -18 jarige illegaal was en dat je als homoleraar bij 'ontdekking' meteen de laan uit vloog.

TEKST: LUT VERSTAPPEN. FOTO'S: © FONDS SUZAN DANIEL

De spectaculaire evolutie die België de afgelopen dertig jaar doormaakte op het gebied van holebirechten hangt samen met een algemene mentaliteitswijziging en soms met eerder toevallige politieke wendingen. Maar de inzet van talloze holebi's die de afgelopen decennia hun nek uitstaken, heeft zeker ook een belangrijke rol gespeeld. Hun geschiedenis is nog weinig bekend, al brengt een nieuw online-initiatief van het Antwerpse Roze Huis (zie kader op pag. 69) daar verandering in.

'DEFTIG BLIJVEN'

Het was de eigenzinnige Suzan Daniel, pseudoniem van Suzanne De Pues, die in 1953 in Brussel de eerste vereniging voor homo's en lesbiennes oprichtte, hoewel die niet zo mocht heten. Als je toen in Brussel een lokaal wilde huren, kon je onmogelijk luidop zeggen dat je over 'homofilie' zou praten. 'Het moet een beetje deftig blijven', had een Brusselse politiecommissaris haar gezegd. Inspiratie voor haar 'Centre Culturel Belge' (CCB) vond Daniel in Nederland waar het Cultuur- en Ontspanningscentrum (COC)

sinds 1949 opkwam voor de rechten van homo's en lesbiennes. Daar had ze op een congres 'heterofiele' profs horen verklaren dat homofielen mensen waren zoals iedereen, geen zieken of criminelen dus, wat haar enorm gecharmeerd had. Misschien was Suzan(ne)

haar tijd vooruit want ze kwam al snel in conflict met de voornamelijk mannelijke CCB-leden die haar te fel vonden. Zij zochten niet zozeer emancipatie maar louter ontspanning in besloten kring. De CCB ging in 1954 zonder haar verder als 'Centre de Culture et de Loisirs - Cultuur- en Ontspanningscentrum' (CCL-COC), dat behalve zijn naam weinig gemeen had met zijn militante Nederlandse tegenhanger.

Pas in 1961 kwam er een Vlaams COC, in Antwerpen, met wekelijkse praatavonden. Ontspanning bleef een belangrijk doel, maar er kwam al iets meer ruimte voor discussie: 'zelfaanvaarding' stond nu voorop. De prille beweging kreeg steun van de seksuoloog Jan Vermeire, bekend als oprichter van Poverello. Hij kreeg in zijn praktijk homo's over de vloer die waren opgepakt voor openbare zedenschennis. Ze kregen opschorting van straf in ruil voor een behandeling. Hij pleitte in 1964 tijdens het druk bezochte colloquium van de tienjarige CCL-COC voor verdraagzaamheid. Geen overbodige luxe, zo bleek uit de televisie-uitzending 'Diagnose van het Anders-Zijn' van 1 december 1966, waarin de 'ruimdenkendheid' van professoren Steven de Batseleur en Jos Van Ussel in schril contrast stond met de vuilspuiterij van de man/vrouw in de straat, die via straatinterviews in het programma een forum kreeg.

ROZE PASTOOR EN RODE JEANETTEN

Een opmerkelijk initiatief in het katholieke Vlaanderen was de pastorale werking voor homofielen van de eigenzinnige priesterarbeider Wilfried Lammens. Want kardinaal Suenens feliciteerde dan wel de programmamakers van 'Diagnose van het Anders-

5 mei 79: internationale homodag antwerpen

betoging tegen art.372bis

vertrek op het st. Jansplein : 14.30u. en na de betoging

janettenacht

in de Arenahall te
Deurne-Antwerpen!

WWW.HOLEBIPIONIERS.BE

Holebipioniers.be geeft een overzicht van de geschiedenis van de holebibeweging in Vlaanderen tot 1985. De website is een initiatief van het Antwerpse Roze Huis en krijgt steun van zowel 'Kunsten en Erfgoed' van de Vlaamse Overheid als het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. Naast een reeks interviews met pioniers uit de beweging die uitleggen wat discriminatie aan den lijve betekent, bevat de site ook een educatief lessenpakket voor leerkrachten in het secundair onderwijs. Door een historische benadering zien leerlingen welke risico's vooroordelen en discriminatie concreet met zich mee kunnen brengen, hoe ze evolueren met hun context, maar ook hoe je ze kan bestrijden. Men werkt nu aan een tweede deel, over de periode na 1985.

Zijn' omwille van de 'moed en sereniteit waarmee ze dit delicate thema in beeld hadden gebracht', feit was dat veel gelovige homo's het heel moeilijk hadden met de kerkelijke dogma's die homoseksuele daden verketterden. Pastoor Lammens organiseerde eucharistievieringen, bracht een tijdschrift uit en liet ook zijn stem horen in het mediadebat naar aanleiding van de roemruchte coming-out van zanger Will Ferdy in het televisieprogramma 'Zo Zijn' op 4 december 1970. In Antwerpen kwam er, eerst met, dan zonder de roze pastoor, een goed draaiend Gespreks- en Onthaalcentrum (GOC), een voorbeeld dat snel navolging kreeg in andere Vlaamse steden.

Ondertussen stormde het in New York, waar een razzia in de homobar Stonewall Inn was uitgelopen op rellen, wat aanleiding gaf tot de oprichting van de Gay Liberation Front, en regende het in Parijs waar het Front Homosexuel d'Action Révolutionnaire

dat lesbische vrouwen zich als groep manifesteerden. Sommige activisten van de prille vrouwenbeweging waren bang dat dit heterovrouwen zou afschrikken. Het werd tijd voor eigen groepen: Sappho in Gent (1974) en Atthis (1978) in Antwerpen. Er kwamen ook radicaalfeministische groepen, Liever Heks en Çatal Hüyük. Voor hen was lesbisch zijn een politieke keuze, een manier om de heteronormaliteit en de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen in vraag te stellen.

Er kwam gedonder van in de beweging. Rooie Vlinder kantte zich tegen wat zij het 'brave' conformisme van de homobeweging noemden. Terwijl de GOC's en andere organisaties volop bezig waren met de verspreiding van infobrochures en via een sleutelfigurenmodel achter gesloten deuren vooraanstaanden voor hun zaak trachtten te winnen, domineerde Rooie Vlinder de media met meer spectaculaire homodagen en jeannettennachten.

Personeelsadvertenties meldden in de jaren '80 nog dat homo's niet gewenst waren

(FHAR) de goegemeente choqueeerde met uitbundige manifestaties. Dus druppelde het ook in Brussel, Gent en Leuven waar jonge homo's en lesbiennes, al dan niet studenten, politiek gingen actievoeren. Zij wilden niet langer 'aanvaard' worden maar eisten hun plaats op in de samenleving. Ze doken op tijdens dansavonden, straatacties en teach-ins. Hun eis: 'integratie door konfrontatie'. In 1965 gaf de Belgische staat zelf munitie aan het verzet met de invoering van artikel 372bis in het Strafwetboek. Daarmee werden homoseksuele contacten tussen een meerderjarige en een -18 jarige strafbaar, terwijl de leeftijdsgrens voor heterocontacten 16 jaar bleef.

De actiegroep De Rode Hond, in 1976 opgevolgd door Rooie Vlinder, blafte verzet en vond aansluiting bij de bredere linkse beweging die toen in Vlaanderen actief werd. Ze claimden een eigen 'identiteit'. Ze waren niet langer softe, 'tolereerbare' homofielen, maar vrijgevochten 'jeannetten', die wilden tonen wie ze zijn. Wie dat niet 'geestig' vond, kon 'de pot op'.

HEKSEN OP STRAAT

Niet toevallig was het een betoging voor vrije abortus, in Gent in 1973, die De Rode Hond voor het eerst zichtbaar als groep op straat bracht. Abortus was een belangrijk thema voor de vrouwenbeweging, waarin lesbiennes zeer actief waren. Vaak waren ze de spil van de vrouwenhuizen en -groepen die op dat moment overal in Vlaanderen ontstonden. Toch was het niet altijd evident

Het kwam tot een openlijk conflict toen de nieuwe koepel, Infoma vzw, in 1977 uitgebreid tot de Federatie Werkgroepen Homofilie, haar discrete lobbywerk voor de afschaffing van art.372bis doorkruist zag door meer directe stappen van Rooie Vlinder. Het ging zelfs zo ver dat de voorzitter van de nieuwe FWH opriep om niet mee te doen aan de eerste homodag in 1978. Het jaar daarop koos men toch voor een actieve aanwezigheid en in 1980 organiseerden FWH en Rooie Vlinder, samen met andere organisaties een 'Homo- en lesbiennedag' in Brussel. In 1983 kwam er ook een eerste lesbiennedag.

De diversiteit in de beweging getuigde van haar groei, maar bracht ook grote verdeeldheid. Het FWH, dat als koepel van verenigingen het aanspreekpunt werd voor het nieuwe gelijkheidsbeleid, dreigde te begeven onder de druk van interne conflicten. Tegelijk stak midden jaren tachtig de economische crisis de kop op. In personeelsadvertenties stond openlijk dat homo's niet gewenst waren. Gedupeerde homo's en lesbiennes die

FONDS SUZAN DANIEL

Het Fonds Suzan Daniel archiveert de holebi- en transgendergeschiedenis in Vlaanderen. De collectie is ontsloten door professionele archiefcentra die het ook in bewaring hebben. Via de website van het Fonds, www.fondssuzandaniel.be, krijg je snel een overzicht van de collecties en de vindplaatsen. Het Fonds geeft jaarlijks de nieuwsbrief 'Het ondraaglijk besef' uit; oudere nummers zijn beschikbaar op de website.

QUEERS FOR FEARS

Woorden voor mannen die op mannen vallen, voor vrouwen die van vrouwen houden en voor de bontgekleurde groepen daartussen, zijn nooit vrijblijvend. De 'homofielen' van de preutse jaren vijftig hoopten, door het woord 'seks' te ontwijken, minder weerstand op te roepen. Daar hadden de 'homoseksuelen' in de meer rebelse jaren zeventig lak aan. Het werd bon ton om scheldwoorden als geuzennamen te claimen en als 'jeannet' of 'pot' de goegemeente uit te dagen. Het groeiende zelfbewustzijn maakte een steeds sterkere diversiteit zichtbaar. Dat leidde tot een schier eindeloze reeks letterwoorden: de nog steeds gangbare term LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender) breidde uit tot LGBTQIA (Queer

of Questioning, Inter- en Aseksuelen). In de nasleep van de aidsepidemie werd jezelf 'queer' noemen een politiek statement dat ook buiten de holebibeweging ingang vond. Het betekent je afzetten tegen de standaard (hetero)normen en tegelijk elk mogelijk hokje in twijfel trekken.

De Vlaamse nuchterheid schoof 'holebi' naar voren, een term die verrassend snel ingang vond. De Vlaamse Regenboogparaplu schoof mee op in naam: de Federatie Werkgroepen Homofilie (1977) werd in 1991 Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, heette in 2002 'Holebifederatie' en transformeerde zich in 2009 tot 'çavaria', waarin je varia hoort, maar ook ça va: je mag er zijn zoals je bent.

naar de rechtbank trokken, delfden vaak het onderspit. Een journalist bewees dat de staatsveiligheid persoonsgegevens van homoseksuelen registreerde. Niet de ideale tijd om 'out & proud' te zijn. Wat een hoogtepunt had moeten zijn, de afschaffing van artikel 372bis in 1985, ging bijna onopgemerkt voorbij. En dan was er nog de opkomst van aids in Europa, een dodelijke ziekte die vooral homo's leek te treffen. Onderzoek naar een efficiënte behandeling was niet bepaald een prioriteit.

De aidsepidemie maakte bovendien op pijnlijke wijze duidelijk dat de levenspartner van een slachtoffer geen enkele inspraak had bij de behandeling, of bij de uitvaart, als de familie dat niet wilde. Bij het overlijden van hun vriend stonden ze in de kou. Stilaan zouden eisen voor erkenning van homoseksueel partnerschap gehoor vinden bij de politiek.

PINK POWER OF ROZE WOLK?

Tijdens de laatste twintig jaar ging het snel de andere richting uit. Het burgerlijk huwelijk en adoptie werden mogelijk. Paarse en paarsgroene regeringen stemden een antidiscriminatiewet en een wet betreffende transseksualiteit. Sinds 2014 worden twee moeders bij de geboorte van hun kind beiden ook juridisch volwaardige ouders. 'Pink Power', zoals het congres van de Holebifederatie in 2009 titelde, of een roze wolk?

Uit onderzoek blijkt telkens weer dat een overgrote meerderheid van de Vlamingen voorstander is van gelijke rechten voor holebi's. Dat is het goede nieuws. Maar velen blijven het moeilijk hebben met twee kussende mannen of twee vrouwen die hand in hand op straat lopen. Personen die de grenzen van de gangbare genderrollen, van wat voor de goegemeente 'mannelijk' of 'vrouwelijk' heet, overschrijden, krijgen te maken met negatieve en soms ronduit agressieve reacties. 'De afkeer voor het uiterlijk vertoon van bijvoorbeeld homo's in een gaypride duidt eerder op een genderissue dan op een echte, intrinsieke haat voor holebi's', zegt çavaria-woordvoerder Jeroen Borghs. Çavaria is de nieuwe naam waarmee de koepel sinds 2009 nadrukkelijk opkomt voor de rechten van holebi's én transgenders, voor iedereen die de gendernormen 'wil of moet contesteren'. 'Na de gelijke rechten wordt het nu tijd voor de tweede fase van het proces: de sociale acceptatie', aldus nog Borghs op ZiZo online. Zodat jeannetten, lesbo's, bi's en trans, maar ook hetero's, zo queer kunnen zijn als ze zelf willen. ✂ *Lut Verstappen is master in Hedendaagse Geschiedenis (UGent) en in Vrouwenstudies (UA). Ze werkt als stafmedewerkster bij het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen van Odisee. Meer lezen: zie leeslijst op www.eoswetenschap.eu/magazines/holebipioniers*

